

АНОТАЦІЯ

Дукач-Василенко Н. Ю. Політична участь корінних народів України (на прикладі кримських татар) – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю – 052 Політологія. – Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, 2026.

У дисертації здійснено комплексний аналіз політичної участі корінних народів України на прикладі кримськотатарського корінного народу. У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади дослідження політичної участі»* здійснено комплексний аналіз політичної участі як багатовимірного суспільно-політичного феномену та наукової категорії, а також детально охарактеризовано застосовані методологічні підходи та використані методи наукового дослідження. Зокрема, у підрозділі *«1.1. Політична участь як суспільно-політичний феномен»* розкрито сутність політичної участі як багатовимірного суспільно-політичного явища, що еволюціонувало від перших форм народовладдя та елітарних форм до невід’ємного інституту забезпечення демократії. У підрозділі *«1.2. Особливості визначення політичної участі в сучасній політичній науці»* узагальнено сучасні наукові підходи до визначення політичної участі, що охоплюють широкий спектр форм взаємодії громадян із владою, включаючи громадянську, деліберативну та електронну участь. Своєю чергою, у підрозділі *«1.3. Методологічна база дослідження політичної участі корінних народів України»* проаналізовано методологічну основу дослідження, що ґрунтується на міждисциплінарному підході, який поєднує класичні та сучасні теорії політичної участі, демократії та теорії модернізації. Також охарактеризовано застосування інституційного, біхевіористського та соціокультурного підходів, а також концепції індигенної демократії, що дозволило дослідити як індивідуальні, так і колективні виміри політичної участі корінних народів. Також здійснюється аналіз комплексу використаних

загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема порівняльного, історичного, кейс-стаді та якісного контент-аналізу, а також проведеного соціологічного опитування серед корінних народів та етнонаціональних спільнот України, що забезпечило всебічний аналіз предмета дослідження.

У другому розділі дисертації *«Корінні народи: поняття, світовий досвід та український контекст»* проведено комплексне дослідження сучасного розуміння категорії «корінні народи» у міжнародному праві, українському політико-правовому полі, а також у зарубіжній і вітчизняній науці. Також, проаналізовано сучасні моделі забезпечення політичної участі корінних народів світу, які можуть слугувати прикладом для України. Зокрема, у підрозділі *«2.1. Проблема визначення поняття «корінний народ» у науковому дискурсі»* розкрито сутність поняття «корінний народ» у сучасному науковому та правовому дискурсі. В рамках підрозділу встановлено відсутність універсального визначення цього поняття у міжнародному праві та окреслено ключові характеристики корінних народів, серед яких самоідентифікація, історична спадковість, зв'язок із традиційними територіями, наявність самобутніх інституцій і недомінуюче становище у державі. У наступному підрозділі *«2.2. Міжнародний досвід забезпечення інституційних механізмів політичної участі корінних народів світу»* досліджується міжнародний досвід забезпечення політичної участі корінних народів, зокрема моделі скандинавських країн, новозеландська модель, модель США та Канади, а також індійська та австралійська моделі. Виявлено, що ефективність політичної участі залежить від рівня інституціоналізації, політичної волі політичних акторів та здатності корінних народів інтегруватись у політичну систему. У підрозділі *«2.3. Корінні народи України: політико-правовий статус та місце в міжетнічних відносинах»* досліджено сучасний політико-правовий статус корінних народів України та їх місце у системі міжетнічних відносин в умовах поліетнічної держави. Встановлено, що формування державної політики щодо корінних народів

активізувалося відносно нещодавно та у зв'язку із окупацією Криму та початком російсько-української війни набуло безпекового значення для всієї країни. Акцентується увага на ухваленні ЗУ «Про корінні народи України», що стало важливим етапом у становленні національної моделі індигенної демократії, водночас виявлено розрив між нормативно-правовим закріпленням прав корінних народів та їх імплементацією.

У третьому розділі *«Політична участь кримськотатарського корінного народу України»* здійснюється комплексний аналіз еволюції політичної участі кримськотатарського корінного народу в різні періоди незалежності України. У підрозділі *«3.1. Інституційні та суспільно-політичні передумови формування політичної участі кримськотатарського народу в період репатріації(1987-1991 рр.)»* визначено, що у період репатріації політична участь мала переважно мобілізаційно-протестний характер із поступовим переходом до перших форм інституціоналізованого представництва. У наступному підрозділі *«3.2. Особливості політичної участі кримських татар у незалежній Україні (1991–2014 рр.)»* визначено, що у період 1991-2014 рр. політична участь кримських татар поєднувала громадянську, електоральну та інституціоналізовану форми участі, зокрема через діяльність лідерів кримських татар та представницьких органів. Водночас зазначається, що участь корінного народу залишалася обмеженою через відсутність ефективних механізмів впливу, а також офіційного визнання корінних народів і, відповідно, їх представницьких органів у національній політичній системі. У підрозділі *«3.3. Трансформація політичної участі кримськотатарського народу в умовах тимчасової окупації Криму та війни за Незалежність України (2014–2025 рр.)»* встановлено, що після 2014 р. політична участь кримськотатарського корінного народу зазнала суттєвої трансформації під впливом окупації Криму та російсько-української війни. Виявлено зміщення політичної участі з регіонального рівня на національний і міжнародний рівні, а також аналізується розширення форм політичної участі

корінного народу через правозахисну діяльність, інформаційну адвокацію та мирний спротив на території окупованого Криму. Доведено, що в умовах обмеження інституційних можливостей на окупованій території кримськотатарський корінний народ став важливим актором формування подальших стратегій державної політики України щодо деокупації та реінтеграції Криму.

Також, рамках дисертаційного дослідження, на основі результатів проведеного соціологічного опитування, встановлено, що політична участь корінних народів України має виражений ідентифікаційний та правозахисний характер, водночас функціонує в умовах загальносуспільних бар'єрів, таких як недовіра до політичних інститутів, економічні труднощі та недостатній рівень поінформованості тощо. На основі результатів опитування було сформульовано практичні рекомендації щодо вдосконалення державної політики у сфері забезпечення політичної участі корінних народів України, зокрема необхідність посилення інституційних механізмів представництва, розширення консультативних практик, підвищення рівня довіри до політичних інститутів та розвитку інформаційно-просвітницьких програм, націлених на комунікації із корінними народами України. Також, обґрунтовано, що підвищення ефективності політичної участі корінних народів потребує комплексного поєднання правових, інституційних і соціокультурних заходів, спрямованих на реалізацію принципів індигенної демократії на національному рівні.

Ключові слова: політична участь, громадянська участь, корінні народи, корінні народи України, права людини, російсько-українська війна, анексія Криму, етнополітика, демократія, індигенна демократія, міжетнічні відносини, громадянське суспільство, національна ідентичність, етнонаціональна політика, Україна.

SUMMARY

Dukach-Vasylenko, N. Y. Political Participation of the Indigenous Peoples of Ukraine (The Case of the Crimean Tatar People) – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty - 052 Political Science. - Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2026.

This dissertation provides a comprehensive analysis of the political participation of Ukraine's indigenous peoples, using the Crimean Tatar indigenous people as a case study. In the first chapter, «*Theoretical and Methodological Foundations of the Study of Political Participation*», a comprehensive analysis of political participation as a multidimensional socio-political phenomenon and scientific category is conducted, and the methodological approaches and research methods employed are described in detail. In particular, subsection «*1.1. Political Participation as a Socio-Political Phenomenon*» explores the essence of political participation as a multidimensional socio-political phenomenon that has evolved from the earliest forms of popular rule and elitist forms into an indispensable institution for ensuring democracy. Subsection «*1.2. Features of Defining Political Participation in Contemporary Political Science*» summarizes contemporary scientific approaches to defining political participation, covering a wide range of forms of citizen interaction with the government, including civic, deliberative, and e-participation. In turn, Section «*1.3. Methodological Framework for the Study of Political Participation of Indigenous Peoples of Ukraine*», analyzes the methodological foundation of the study, which is based on an interdisciplinary approach that combines classical and contemporary theories of political participation, democracy, and modernization. It also describes the application of institutional, behavioral, and sociocultural approaches, as well as the concept of

indigenous democracy, which allowed for the examination of both individual and collective dimensions of political participation among indigenous peoples. The study also analyzes the range of general and specialized methods employed, including comparative, historical, case-study, and content analysis, as well as a sociological survey conducted among indigenous peoples and ethno-national communities in Ukraine, which ensured a comprehensive analysis of the research subject.

Chapter 2 of the dissertation, titled «*Indigenous Peoples: Concepts, Global Experience, and the Ukrainian Context*», presents a comprehensive study of the contemporary understanding of the category “indigenous peoples” in international law, the Ukrainian political and legal sphere, as well as in foreign and domestic scholarship. It also analyzes contemporary models for ensuring the political participation of the world’s indigenous peoples, which can serve as examples for Ukraine. In particular, subsection «*2.1. The Problem of Defining the Concept of «Indigenous People» in Academic Discussion*» explores the essence of the concept of «indigenous people» in contemporary academic and legal discourse. This section establishes the absence of a universal definition of this concept in international law and outlines the key characteristics of indigenous peoples, including self-identification, historical continuity, connection to traditional territories, the existence of distinct institutions, and a non-dominant position within the state. The following subsection, «*2.2. International Experience in Ensuring Institutional Mechanisms for the Political Participation of Indigenous Peoples Worldwide*», examines international experience in ensuring the political participation of indigenous peoples, specifically the models of the Scandinavian countries, the New Zealand model, the U.S. and Canadian models, as well as the Indian and Australian models. It is found that the effectiveness of political participation depends on the level of institutionalization, the political will of political actors, and the ability of indigenous peoples to integrate into the political system. In the «*2.3. Indigenous Peoples of Ukraine: Political and Legal Status and Place in Interethnic Relations*» examines the current political and legal status of Ukraine’s

indigenous peoples and their place in the system of interethnic relations within a multi-ethnic state. It has been established that the formulation of state policy regarding indigenous peoples has intensified relatively recently, in connection with the occupation of Crimea and the onset of the Russian-Ukrainian war, and has taken on security significance for the entire country. Attention is focused on the adoption of the Law of Ukraine «On the Indigenous Peoples of Ukraine», which became an important step in the development of a national model of indigenous democracy; at the same time, a gap was identified between the legal enshrinement of the rights of indigenous peoples and their implementation.

Chapter 3, «*Political Participation of the Crimean Tatar Indigenous People of Ukraine*», provides a comprehensive analysis of the evolution of political participation among the Crimean Tatar indigenous people during various periods of Ukraine's independence. Subsection «*3.1. Institutional and Socio-Political Prerequisites for the Formation of Political Participation of the Crimean Tatar People During the Repatriation Period (1987-1991)*» establishes that during the repatriation period, political participation was predominantly of a mobilization-protest nature, with a gradual transition to the first forms of institutionalized representation. The following subsection, «*3.2. Features of the Political Participation of Crimean Tatars in Independent Ukraine (1991–2014)*» it is noted that during the period 1991–2014, the political participation of Crimean Tatars combined civic, electoral, and institutionalized forms of participation, particularly through the activities of Crimean Tatar leaders and representative bodies. At the same time, it is noted that the participation of the indigenous people remained limited due to the lack of effective mechanisms of influence, as well as the lack of official recognition of indigenous peoples and, accordingly, their representative bodies within the national political system. In subsection «*3.3. The Transformation of the Crimean Tatar People's Political Participation Amid the Temporary Occupation of Crimea and the War for Ukraine's Independence (2014-2025)*» establishes that after 2014, the political

participation of the Crimean Tatar indigenous people underwent a significant transformation under the influence of the occupation of Crimea and the Russian-Ukrainian war. A shift in political participation from the regional level to the national and international levels is identified, and the expansion of forms of political participation by the indigenous people through human rights activities, informational advocacy, and peaceful resistance in the territory of occupied Crimea is analyzed. It is demonstrated that, given the limited institutional capacity in the occupied territory, the Crimean Tatar indigenous people have become a key actor in shaping Ukraine's future state policy strategies regarding the de-occupation and reintegration of Crimea.

Also, as part of the dissertation research, based on the results of a sociological survey, it was established that the political participation of Ukraine's indigenous peoples has a distinct identity-based and rights-based character, while operating under conditions of societal barriers such as distrust of political institutions, economic difficulties, and a lack of awareness, among others. Based on the survey results, practical recommendations were formulated to improve state policy regarding the political participation of Ukraine's indigenous peoples, specifically the need to strengthen institutional mechanisms of representation, expand consultative practices, increase trust in political institutions, and develop informational and educational programs aimed at communicating with Ukraine's indigenous peoples. It was also argued that enhancing the effectiveness of indigenous peoples' political participation requires a comprehensive combination of legal, institutional, and sociocultural measures aimed at implementing the principles of indigenous democracy at the national level.

Keywords: political participation, civic participation, indigenous peoples, indigenous peoples of Ukraine, human rights, the Russian-Ukrainian war, the annexation of Crimea, ethnic politics, democracy, indigenous democracy, interethnic relations, civil society, national identity, ethno-national politics, Ukraine.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, що опубліковані у наукових фахових виданнях України категорії «Б»:

1. Дукач Н. Політична участь кримськотатарського народу в контексті російської окупації Криму: український суспільно-політичний вимір. *Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей*. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2023. Т. 47. 360 с. С. 206-218. URL: <https://mhpi.chnu.edu.ua/mhpi/article/view/73>

DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2023.47.206-218>

2. Дукач Н. Захист прав кримських татар як корінного народу України на міжнародній арені. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. № 13. С. 245-269. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum/article/view/524>

DOI: <https://doi.org/10.31861/emediаforum.2023.13.245-269>

3. Дукач Н. Спротив кримськотатарського народу російській анексії Криму (лютий – березень 2014 року). *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2024. Випуск 53. С. 154-162. URL: <https://doi.org/10.30970/ppс.2024.53.18>

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.53.18>

4. Дукач-Василенко Н. Представницька участь кримськотатарського корінного народу у Верховній Раді України: досвід, проблеми, перспективи. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2024. Т. 50. С. 107-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ippss_2024_50_11

DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2024.50.107-119>

5. Дукач-Василенко Н. Жінки в кримськотатарському русі: гендерні виміри політичної участі в умовах боротьби за права корінного народу. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2025. №8(2). С.167-179.

DOI: <https://doi.org/10.15421/342554>

Статті, що опубліковані в наукових періодичних виданнях інших держав:

6. Dukach N. Political Participation of the Crimean Tatars – the Indigenous People of Ukraine (1989-2022). *Wschodnioznawstwo*, 2024, Tom 18, P. 87 - 106

URL: <https://ejournals.eu/en/journal/wschodnioznawstwo/article/political-participation-of-the-crimean-tatars-the-indigenous-people-of-ukraine-1989-2022-peculiarities-of-development-and-functioning>

DOI: <https://doi.org/10.4467/20827695WSC.24.007.20622>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Дукач Н. Кримськотатарський корінний народ у російсько-українській війні. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний виміри. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 27-28 жовтня 2022 року) II частина*. Івано-Франківськ. 2022. С. 225-243. URL: <https://kpol.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/102/2024/12/zbirnyk-materialiv-v-mizhnarodnoi-naukovo-praktychnoi-konferentsii-politychni-protsesy-suchasnosti-hlobalnyj-ta-rehionalnyj-vymiry-2024r.pdf>

8. Дукач Н. Політична участь кримських татар: супротив окупаційній владі. *Крим – це Україна: стратегія деокупації та реінтеграції : матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (м. Одеса, 24 лютого 2023 року)*. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. 322 с. С. 54-58.

9. Дукач Н. Політична участь кримськотатарського корінного народу як чинник захисту української державності в умовах окупації Криму. *Теоретичні та практичні аспекти політичного розвитку в Україні і світі в умовах повномасштабної російсько-української війни: зб. ст. і тез за результатами наукової конференції «Теоретичні та практичні аспекти політичного розвитку в Україні і світі в умовах повномасштабної російсько-української війни» (пам'яті Любомири Степанівни Мандзій) від 9–10 травня 2023 року*. Львів: ЛНУ ім. Івана

Франка, 2023. С. 18-23. URL:https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/Conf_Memory_L_Mandziy.pdf

10. Дукач Н. Роль кримськотатарського корінного народу у боротьбі України за АР Крим на міжнародній арені. *Актуальні проблеми зовнішньої політики України: Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених, Чернівці, 30 листопада 2023 р.* Чернівці, 2023. 312 с. С. 141-144.

11. Дукач Н. Представництво кримськотатарського корінного народу у політичних партіях України: на прикладі парламентських виборів 2019 року та місцевих виборів 2020 року. *Політичні партії і вибори: українські та світові практики. Випуск 8 за матеріалами Міжнародної наукової конференції «Інституційні, партійні та виборчі чинники політичного процесу в Україні й інших країнах Європи в умовах війни і невизначеності: національний, наднаціональний і субнаціональний рівні» – восьмої у рамках серії міжнародних конференцій кафедри політології «Політичні партії і вибори: українські та світові практики» (пам'яті Юрія Романовича Шведа) від 24–25 листопада 2023 року.* Львів. С. 241-246. URL: https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/Parties_Vol_8.pdf

12. Матвієнків С. М., Дукач Н.Ю. Проблема представництва національних меншин в органах державної влади. *Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів університету за 2023 рік Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 1–5 квітня 2024 р., м. Івано-Франківськ.* Електронне видання. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2024. С. 78-80. URL <https://nauka.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2024/07/zbirnyk-tez-vykladachiv.pdf>

13. Дукач-Василенко Н. Меджліс як інституційний механізм реалізації політичної участі кримськотатарського корінного народу України. *IV міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені*

в. І. Вернадського до 106-ї річниці від заснування університету. Кримський форум. Крим та чорноморський регіон: реконструктивний розвиток у воєнний та повоєнний період 17–18 жовтня 2024 року м. Київ, Україна. С.51-54. URL:https://www.researchgate.net/publication/387325297_Medzlis_ak_institucijnij_mehanizm_realizacii_politicnoi_ucasti_krimskotatarskogo_korinnogo_narodu_Ukraini DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-444-6-12>

14. Дукач-Василенко Н. Участь етнонаціональних меншин і корінних народів у виборчих процесах: міжнародний та національний досвід. *Партійно-виборчі процеси та політико-інституційні відносини в умовах російсько-української війни та кризи світового розвитку: український, європейський і світовий виміри, 15–16 листопада 2024 року Львів, Україна*. С. 176-181. URL:https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/06/Parties_Vol_9.pdf

15. Дукач-Василенко Н. Жіночі обличчя спротиву: репресії проти кримськотатарських активісток у сучасному Криму. *VI Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 107-ї річниці від дня заснування університету : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 107-ї річниці від дня заснування університету, 16 жовтня 2025 р., м. Київ.– Львів-Торунь: Liha-Pres, 2025. 468 с.* DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-87>

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Дукач Н. Участь кримськотатарського корінного народу у виборах до Верховної Ради України (1994–2019 роки). *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. Том 1 № 16. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/56> DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-2-2>